

– meglepő módon – nem az őszintesége, sokkal inkább a hozzáférhetősége kétséges.

Az „alkalmi vers” lehetőségei azonban korlátozottak, az olvasó ilyenén kijátszása, a hallgatóság (be)biztosítása időleges, esetleges. Ezzel kénytelen szembesülni a *Divertimento a barátságáról* című szöveg is, amely a címzett halála után íródik. Noha a vers a barátságáról szól – ami tematikusan lehetőséget biztosítana az olvasó bevonódására –, a beszélő azonnal elhallgat, amint ráébred a címzett hiányára: a vers beszélője tehát az olvasóval nem, csupán a címmel képes/hajlandó kommunikálni.

Az őszintének ható, ám hozzáférhetetlen szövegek helyét a kötet utolsó ciklusában egyre inkább az önmegszólítás (*Kiben lelkét bíztatja*), valamint a pátoszt is felvállalni kész – néhány vers erejéig nyilvánosan is hozzáférhető – vallomássosság, valamiféle vereség nyílt beismerése váltja föl: „S van egy szobád még, hol ne lakna más? / S vak úrben árnyad otthont vélhet-e, / ha már fölszámolódott élete?” (*Fakult ajtótlan kulcsok*).

A csak önnön vereségét beismerni képes, mégis őszinte és hozzáférhető hang beszéde a kötet logikája alapján fönntarthatatlan. A szöveg így végül valamiféle szerepjátékban lel nyugvóponttra; a ciklus utolsó verse Pilinszkyt idéző tárgyas némaságba zárul: „mint néma

kő a női ölből / kifordul arcod őszi földből / szemedből kóbor róka hömpöl / kerengő hold korsója földől – / kiömlő fény a szótlan ölből” (*Impromptu, OP. 50*).

Míg az *Álmatlan ég* önmagában akár megkerülhetőnek is tűnhetett a KAF-életművön belül, a *Bóbócöröklét* arra irányította rá a recenzens figyelmét, hogy az „alkalmi versek” feltétlenül módszeresebb elméleti átgondolást igényelnek.

MÉSZÁROS MÁRTON

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2011, 80 oldal, 1990 Ft*)

AYHAN GÖKHAN: *Fotelapa*

A legszemléletesebben úgy jellemezhetjük a kötetben található verseket, mint egy illatkompozíciót. A fej-jegy a legelsőként érzékelhető tulajdonság egy illatnál. Ez a felelőletes megfigyelő számára is rögzített szembetűnik. Ayhan Gökhan verseiben ilyen a mélység és a fiataltság. Versei szívjegye az árvaság, ez a karakter, a kérdés és a válasz forrása egyben. Alapjegye pedig a tisztaság. Egyedítik még a következő összetevők: az apa cigarettája, fotelszag, földszag, kávéház és a „hasonlatok helyén zúgó szél”.

A verseskönyvből áradó komplexitás hatása abból is adódik, hogy

az érzékek fontossága, a megfigyelés felértékelődik a gyermek eltűnésének szintjére. Ilyen érzéki emlékebeivódást sugall például a *Fotelapa, A szív lelassul* és az *Apa ázik*, vagy egy másik körből az *Apabátya* és a *Hűtőbátya*. „A hallgatás helyébe / másik hallgatás került, / a beszélgetésekről többé nem / beszéltünk, kihűltél hűtőbátya.” A „kihűlés” sűrített és egyszerre kiterjesztett jelentésű: a test hűlése, a lélek hűlése, távolodás az élet, aztán a halál által.

A könyv két részre osztott, s ezek légköre más. A *Lakás* nikotinszagú, álló, nehéz levegő, a múlt fejezete. A *Fehér ruhában* szellős, új légkör, jelen, amely magában hordozza a jövőt, de itt sem könnyed. Az árvaság és az elmúlás ismerete ezt kizárja. Utóbbi legpontosabb képe a *2009. október 31.* című vers. Évszakváltás, öröm és élok között ott a halál mozdulatlan, kivárányalma a pillanat fojtottságában: „nincs eső, és napsütés sincs”. A megfigyelő narrátori szerep máshol (például *Anyá, Ugyanolyan másban*) egy teljesen külső szemléletű lírai énné távolodik, de ez csak látszólagos távolgáttartás. Az abszolút szubjektum objektív nézete.

A *Lakás*-rész egyik uralkodó költői eszköze egyfajta el-szemé-

lyesítés, amely már túllép a megszemélyesítésen (*Fotelapa, Apa ázik*): „hordozott tárgyi mibenlét”. A tárgyak túlélik az embert, sőt átveszik a helyét, amíg van, aki ismeri a tárgy jelentését. Az apát tehát ilyen el-személyesített tárgyak, beivódott emlékek idézik, mint „fotelapa”, „bőrkaabát és szorongás-apa”. Az anya alakját sokszor bevilanó emlékképek: „anya háta vet árnyékot a templom padján keresztül”, „anya kezén lila folt a karfa”. Az árvaság-versek az édesanyához szólnak, a legmélyebbek talán a *Megyék* és az *Anyá*. Az utóbbi elé választott Tandori-idézet tragikus, szinte fájdalmas többletet ad a versnek: „Anyá, nem látogatlak elégszer, / mikor magad voltál egy kórteremben; / illet az ember későn ér fel ésszel”.

Itt megjegyezzük, hogy az idézet nem kulcs a műhöz, hanem részévé válik. Egy műhöz sosincs kulcs, mivel önmaga az, saját magához. Olvasóként új jelentést csak az újraolvasással fejthetünk fel. Alkotóként a szöveg ismételt leírása is lehet szemantikumképző, ahogy az elhagyás is. Előbbire példa a *Most 24 éves vagyok, Reggel, Ugyanolyan másban* című versek technikája, az önmagukba való visszafordulás, amely

egyszerre megélés és emlékké nevesítés, egyszerre folyamatosság és tagoltság, az élet ritmusának ábrázolása. Az elhagyás eszköze Ayhan Gökhanállal egy-egy odailleszhetőségben kizárólagos szó kihagyását jelenti: „Ettől én még rosszabbul magam”, „hat férfi néhány métert a fűvön”. A szókihagyás sűrít, és még ha többletet néhol nem is ad, de mindenképpen stílussteremtő: szembeötlővé teszi a művészi jelleget. Visszatérő motívum e lírában a szétválaszthatóság is (*Box, Kifelé, Szünet, Árnyékmerítők*). Test a lélektől, új a régigtől, élő-lét a halott-léttől válhat így szét: „a testscapdák kifeszítve, a lélek puha lábaival / lépeget közöttte”; „a test második életében élőkét”.

A halál beálltával azonnal rászakad az ittmaradóra az árvaság, de még nem teljes súlyával. Ez a mindennapokkal fog gyarapodni, amik üresebbek, de paradox módon annál súlyosabbak. Ahogy az idő telik, azt hihetnénk, hogy a súly csökken. De ez tévedés lenne: vállunk bír el többet. Miután letesszük a könyvet, „a szív nem áll meg, mindössze elhallgat / kicsit. Téged, engem, valakit.” Egy apát, egy anyát, egy „elkészíthetetlen emléket”.

FITTER ÁGNES

(*JAK–Prae.hu, Budapest, 2010, 84 oldal, 1490 Ft*)

UGHY SZABINA: *Külső protézis*

Ughy Szabina első kötete az elemek kölcsönhatásának filozófiája, a múlt és jelen, az élet és halál kifejezett pillanatán keresztül, az emlékezésben – kölcsönhatás az emberek között, vagy éppen az egymást követő versek leheletnyi érintkezése által. Így válik láthatóvá a világot működtető láthatatlan, mégis létező apró mozdulatok sokasága a *Külső protézis* című verseskötetben.

A címadás látszólag szokatlan, mondhatni profán, mégis ezer titkot sejtető. Valami pótlék? Teljeséget nyújtó támasz? A testtől idegen helyettesítő elem? A jelentéstudajdonítás ezer aspektusának enged tág teret a záró ciklust is fémjelző, egyébként biológiaiilag asszociált kötet cím késleltetett definíciója, olyannyira, hogy ez az orvosi segédeszköz egyfajta transzcendens élmény utáni vágyakozást is jelölhet az élet-halál küzdelmeket megjelenítő versek olvasata révén. A három ciklus (*Ködfelszakadás, Bomlási sorok, Külső protézis*) az általános gondolatok fejtegetése mellett alapvetően három különböző emberi kapcsolatra épül: szerelem, unoka és nagyszülő viszony, önmeghatározás mint az énhez való viszonyulás sajátos megfogalmazása.

„Kényszer, hogy valami nyoma mindennek legyen.” A kiinduló *ars*

poetica hamar túllendül költői hitvallás jellegén a további versek kontextusában, hogy a nyomhagyás élménye egymást nem ismerő lakók érintkezési pontja legyen egy albérleti szobában, „a falak meztelen emlékezete” által. De hasonló „érintkezések”, kölcsönhatások működnek férfi és nő között, akár a fizikai találkozás mentén – „Ő úgy néz rám, hogy szemével kikerül. / Körberajzol, mint a kezünket szokás. / Gondolataival színez ki” –, akár az emlékek hullámhosszán: „mint a repülő kondenzcsíkja, / egy ideig még sejteti a helyét. / Számárvezető az emlékezet, követi a szem, a szó, a kéz”. Különös hatást kelt a kommunikáció korlátozottsága, az idegen nyelvi környezet adta akadályozottság, amikor küzdelem az érintkezés: „Angolul mindketten úgy, ahogy. / Látom, amivé most engem képzél, hozzáigazítom az ujjam, a szám, / magyarul szeretni úgyis bonyolult, / legyen akkor ez ilyen egyszerű, turistáknak való pesti hajnal.”

A szerelmi pillanatképeket követően hasonló elemi kapcsolódások fedezhetőek fel családi viszonylatban a *Bomlási sorok* című második ciklusban. Sejthető, hogy az emlékekben élő játszótárs, a haladókó beteg a ciklus elején megje-

lött, már elhunyt nagyapa, aki jelen van az örökölt csésze felületén – „peremén vékony aranycsík, egy rövid szakaszon megkoptott, itt ért hozzá nagyapám szája minden reggel és délután” –, de aki ott él a lírai ének kölcsönadott testben is, „Mint nyakban az amulett, csontban a fém”. Különleges a ciklusban élet és halál küzdelmének megjelenítése az

Öreg tükrök című vers gazdag élményvilágán keresztül, amely az élet halál előtti visszapergését eleveníti fel a „műtétek, hegek, receptek, számlák” képeitől elindulva, addig, amíg „a füléről a cseresznyét fölaggatják a fára” és amíg leválnak a betűk a dolgokról, végül ahogy a csecsemő az anyjához simul. Szemléletes ebben a küzdelemben a test átalakulása, ahogyan „partot érve visszanyeri súlyát”. Talán erre utal a borító: kié a végtelen tenger partján léggömböt tartó kéz? Élet és halál gondolatai között válik fontossá az Isten–ember kapcsolat is, amely a ciklus harmadik lényegi gondolata.

A záró ciklus, a kötet címadó része egyenes ívű történetet tár elénk. Az önmeghatározás vallomása ez egy rákos gyermek élményfeldolgozásának tükréből, a pici dudor felfedezésétől a kórházi képeken